

**ՆԱՆՈՒՆ ՆԱՅԱՍՏԱՆԻ ՆԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՆԱՅԱՍՏԱՆԻ ՆԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՆՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ
Ո Ր Ո Շ Ո Ւ Մ Ը**

ՆՏ ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԻ ՊԱՏԳԱՄԱՎՈՐՆԵՐԻ ԴԻՄՈՒՄԻ ՆԻՄԱՆ ՎՐԱ՝ «ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԻ ԿԱՆՈՆԱԿԱՐԳ» ՆԱՅԱՍՏԱՆԻ ՆԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՕՐԵՆՔԻ 44-ՐԴ ՆՈՂՎԱԾԻ 4-ՐԴ ՄԱՍԻ՝ ՆԱՅԱՍՏԱՆԻ ՆԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՆՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅԱՆԸ ՆԱՄԱՊԱՏԱՍԵԱՆՈՒԹՅԱՆ ՆԱՐՅԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ

Քաղ. Երևան

16 ապրիլի 2013թ.

Նայասրանի Նանրապետության սահմանադրական դատարանը՝ կազմով. Գ. Նարությունյանի (նախագահող), Կ. Բալայանի, Ֆ. Թոխյանի, Ա. Խաչատրյանի, Վ. Նովիաննիսյանի, Ն. Նազարյանի, Ա. Պետրոսյանի (զեկուցող), Վ. Պողոսյանի, մասնակցությամբ՝

դիմողի՝ ՆՏ Ազգային ժողովի պարզամավորների ներկայացուցիչ՝ ՆՏ Ազգային ժողովի պարզամավոր Գ. Զհանգիրյանի,

գործով որպես պարասխանող կողմ ներգրավված՝ ՆՏ Ազգային ժողովի պաշտոնական ներկայացուցիչ՝ ՆՏ Ազգային ժողովի պետական-իրավական հարցերի մշտական հանձնաժողովի նախագահ Դ. Նարությունյանի,

համաձայն ՆՏ Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 1-ին կետի, 101-րդ հոդվածի 1-ին մասի 3-րդ կետի, «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՆՏ օրենքի 25, 38 եւ 68-րդ հոդվածների,

դռնբաց նիստում բանավոր ընթացակարգով քննեց «ՆՏ Ազգային ժողովի պարզամավորների դիմումի հիման վրա՝ «Ազգային ժողովի կանոնակարգ» Նայասրանի Նանրապետության օրենքի 44-րդ հոդվածի 4-րդ մասի՝ Նայասրանի Նանրապե-

ություն Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործը:

Գործի քննության առիթը ՆՏ Ազգային ժողովի թվով 34 պարզամավորների՝ 2012 թվականի դեկտեմբերի 6-ի ՆՏ սահմանադրական դատարան մուրազագրված դիմումն է:

Լսելով սույն գործով զեկուցողի զեկույցը, դիմող եւ պատասխանող կողմերի ներկայացուցիչների բացատրությունները, ինչպես նաեւ հետազոտելով «Ազգային ժողովի կանոնակարգ» ՆՏ օրենքը եւ գործում առկա մյուս փաստաթղթերը, Նայասրանի Նանրապետության սահմանադրական դատարանը **Պ Ա Ր Զ Ե Ց**.

1. «Ազգային ժողովի կանոնակարգ» ՆՏ օրենքն ընդունվել է ՆՏ Ազգային ժողովի կողմից 2002 թվականի փետրվարի 20-ին, Նանրապետության Նախագահի կողմից ստորագրվել՝ 2002 թվականի մարտի 21-ին եւ ուժի մեջ է մտել 2002 թվականի ապրիլի 12-ին:

«Ազգային ժողովի կանոնակարգ» ՆՏ օրենքի՝ «Ազգային ժողովի նիստում պարզամավորների գրանցումը» վերաբառությամբ 44-րդ հոդվածի՝ սույն գործով վիճարկվող 4-րդ մասը սահմանում է.

«4. Նիստն իրավագոր է, եթե սահմանված կարգով գրանցվել է պարզամավորների ընդհանուր թվի կեսից ավելին (քվորումն ապահովված է)»:

2. Վիճարկելով «Ազգային ժողովի կանոնակարգ» ՆՏ օրենքի 44-րդ հոդվածի 4-րդ մասի դրույթի սահմանադրականությունը՝ դիմողը գտնում է, որ այն արտահերթ նստաշրջան կամ նիստ անցկացնելու մասով հակասում է ՆՏ Սահմանադրության 70 եւ 71-րդ հոդվածներին:

Ի հիմնավորումն իր դիրքորոշման՝ դիմողը, մասնավորապես, ներկայացնում է հետևյալ փաստարկները.

պարզամավորների ընդհանուր թվի առնվազն մեկ երրորդի նախաձեռնությամբ Ազգային ժողովի արտահերթ նստաշրջան կամ նիստ նախաձեռնելու սահմանադրական լիազորությունը կոչված է հնարավորություն փախու Ազգային ժողովում ներկայացված ընդդիմությանը (փոքրամասնությանը) իր համար նախընտրելի ժամկետներում եւ օրակարգով Ազգային ժողովի արտահերթ նստաշրջան կամ նիստ հրավիրել, ինչը Սահմանադրությունը չի կապում կամ պայմանավորում Ազգային ժողովի մեծամասնության կամքի կամ ցանկության այս կամ այն դրսեւորման հետ:

Ըստ դիմողի՝ ՆՏ Սահմանադրությունն Ազգային ժողովի նստաշրջանների եւ նիստերի (այդ թվում՝ նաեւ արտահերթ) իրավագործության՝ քվորումի որեւէ շեմ չի նախատեսում: Սահմանադրության պահանջները վերաբերում են քվեարկության մասնակիցների թվին եւ ընդունված որոշումներին:

Ելնելով սահմանադրական նորմերի իր վերլուծությունից՝ դիմողը հանգում է այն հետետւթյանը, որ պարգամավորների ընդհանուր թվի առնվազն մեկ երրորդի նախաձեռնությամբ Ազգային ժողովի արտահերթ նստաշրջան կամ նիստ գումարելիս նիստերը պետք է համարվեն իրավագոր Ազգային ժողովի պարգամավորների նույն՝ մեկ երրորդի շեմն ապահովված լինելու դեպքում:

Ըստ դիմողի՝ վիճարկվող դրույթն Ազգային ժողովի փոքրամասնության կողմից նախատեսված արտահերթ նստաշրջանի կամ նիստի իրավագործության՝ Սահմանադրությամբ չնախատեսված պայման է առաջադրում՝ պահանջելով, որ այդ նիստում գրանցված պարգամավորների թիվը պակաս չլինի, քան պարգամավորների ընդհանուր թվի կեսից ավելին:

3. Պարասխանող կողմը՝ առարկելով դիմողի փաստարկներին, գրնում է, որ «Ազգային ժողովի կանոնակարգ» ՆՏ օրենքի 44-րդ հոդվածի 4-րդ մասը համապարասխանում է ՆՏ Սահմանադրությանը:

Ի հիմնավորումն իր դիրքորոշման՝ պարասխանողը, մասնավորապես, ներկայացնում է հետելյալ փաստարկները.

դիմողի պնդումը՝ այն մասով, որ պարգամավորների ընդհանուր թվի առնվազն մեկ երրորդի նախաձեռնությամբ Ազգային ժողովի արտահերթ նստաշրջան կամ նիստ նախաձեռնելու սահմանադրական լիագործությունը կոչված է հնարավորություն րալու Ազգային ժողովում ներկայացված ընդդիմությանը (փոքրամասնությանը) իր համար նախընտրելի ժամկետներում եւ օրակարգով Ազգային ժողովի արտահերթ նստաշրջան կամ նիստ **հրավիրել**, մասնավորապես՝ հրավիրել եգրույթը կիրառելու մասով արդեն իսկ սխալ շեշտադրում է, այն սահմանադրական եգրույթ չէ եւ դրանով պայմանավորված ստեղծվում է շփոթ: Ըստ պարասխանողի՝ ՆՏ Սահմանադրության 70-րդ հոդվածը հստակ կիրառում է արտահերթ նստաշրջան կամ նիստ **նախաձեռնելու եւ գումարելու** եգրույթները, պարգամավորների ընդհանուր թվի մեկ երրորդի իրավունքները վերագրում է ոչ միայն ընդդիմությանը, այլեւ իշխանությանը, եւ ընդհանուր առմամբ սահմանադրական հիշյալ նորմն ուղղված է Ազգային ժողովի լիագործությունների իրացմանը:

Ըստ պարասխանող կողմի՝ ՏՏ Սահմանադրության 71-րդ հոդվածն ամրագրելով ՏՏ Ազգային ժողովի իրավագործության (քվորումի, որոշում կայացնելու) սահմանները, ըստ էության նախանշում է այն շրջանակները, որոնց առկայության դեպքում միայն Ազգային ժողովն իրավասու է կարարելու իր՝ որպես օրենսդիր իշխանության, սահմանադրական լիազորությունները:

Ի հակադրություն դիմողի այն փաստարկի, որ Սահմանադրությունը նախատեսել է արտահերթ նստաշրջանի կամ նիստի օրակարգում ընդգրկված հարցի առնվազն քննարկում Ազգային ժողովի լիազուսար նիստում, պարասխանող կողմը գտնում է, որ Ազգային ժողովը կոչված է ոչ միայն ապահովել քաղաքական քննարկումներ, այլև կայացնել որոշումներ: Ըստ պարասխանողի՝ հիշյալ հարցը կարող էր քննության առարկա լինել, եթե Ազգային ժողովն իր գործունեության շրջանակներում չունենար եւ չապահովեր քննարկումների իրացման առանձին ինստիտուտներ, մասնավորապես՝ խորհրդարանական լսումները, եւ այլն:

4. ՏՏ սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ սահմանադրական արդարադատության միջազգային պրակտիկայում նույնպես անդրադարձներ եղել են խորհրդարանական (պարզամավորական) փոքրամասնության իրավունքների պաշտպանության հիմնախնդրին՝ հարկապես հաշվի առնելով Եվրոպայի խորհրդի խորհրդարանական վեհաժողովի 2008թ. հունվարի 23-ին ընդունված թիվ 1601 բանաձեռի դրույթները, որոնք վերաբերում են ժողովրդավարական խորհրդարաններում ընդդիմության իրավունքների եւ պարտականությունների վերաբերյալ ընթացակարգային երաշխավորություններին: Մասնավորապես, Չեխիայի սահմանադրական դատարանի 2011թ. մարտի 1-ի որոշման մեջ առանձնակի կարեւորվում է իրավական կարգավորումների եւ օրենսդրական գործընթացի շրջանակներում սահմանադրական այնպիսի սկզբունքները հաշվի առնելը, ինչպիսիք են իշխանությունների փարանջատումը, բազմակարծությունը, քաղաքական ուժերի ազատ մրցակցությունը, ներկայացուցչական ժողովրդավարությունը: Դրանցից բխում է նաեւ խորհրդարանական փոքրամասնության իրավունքների պաշտպանության, առաջարկվող նախագծերի հրապարակային ու թափանցիկ քննարկման, բոլոր կողմերին լսելու պահանջը:

Հիշյալ բանաձեռը նախատեսում է ներկայացուցչական ժողովրդավարության արդյունավետության ու քաղաքական հանդուրժողականության երաշխավորման առումով օրենսդիր մարմնի գործունեության կանոնակարգման այնպիսի ընթացակարգեր, որոնք, մասնավորապես, կապահովեն խորհրդարանական քննարկումներին

ու խորհրդարանների գործառնական լիազորությունների իրականացման գործում ընդդիմության ակտիվ դերակատարությունը:

Նման նպատակ է հետապնդում նաև Եվրախորհրդի «Ժողովրդավարություն՝ իրավունքի միջոցով» եվրոպական հանձնաժողովի /Վենետիկի հանձնաժողով/ կողմից 2010թ. նոյեմբերի 15-ին ընդունված զեկույցը՝ «Ժողովրդավարական խորհրդարանում ընդդիմության դերի մասին»: Վերջինս հապուկ կարեւորում է **խորհրդարանական մեծամասնության եւ փոքրամասնության միջեւ գործառնական հավասարակշռության ապահովումը**՝ ի նպաստ օրենսդիր մարմնի գործունեության արդյունավետության երաշխավորման: Շեշտվում է նաև, որ կախված այն բանից, թե որքանով է կոնկրետ խորհրդարանական ընդդիմությանը հնարավորություն տրվում փաստացիորեն իրականացնելու իր գործառնականները, կարող է գնահատվել ժողովրդավարական հասունության աստիճանը /կեպ 26/: Նման խնդրի լուծման համար առաջադրվում է այն ելակետային մոտեցումը, որ խորհրդարանների կանոնակարգերը հնարավորինս պետք է ձեւակերպվեն այնպես, որպեսզի «...բարդացնեն պարզ մեծամասնության կողմից քաղաքական փոքրամասնության խմբերի իրավաչափ նպատակներն անտեսելու հնարավորությունը» /կեպ 96/:

Նաշվի առնելով քննության առարկա հիմնախնդրի վերաբերյալ կողմերի ներկայացրած դիրքորոշումները, ինչպես նաև միջազգային սահմանադրաիրավական փորձն ու արդարադատական պրակտիկան՝ ՆՏ սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ սույն գործի շրջանակներում համակարգային մոտեցմամբ անհրաժեշտ է պարզել.

- որքանով է ՆՏ Սահմանադրությունը հպակի ամրագրել օրենսդիր մարմնի իրավազորության շրջանակները,

- սահմանադրորեն ի՞նչ երաշխիքներ են նախատեսված խորհրդարանական ընդդիմության իրավունքների իրացման, խորհրդարանական մեծամասնության եւ փոքրամասնության միջեւ գործառնական հավասարակշռություն ապահովելու համար,

- որքանով են «Ազգային ժողովի կանոնակարգ» ՆՏ օրենքի՝ վեճի առարկա ու դրա հետ համակարգային առումով փոխկապակցված այլ նորմերը համահունչ սահմանադրական լուծումներին:

5. Ինչպես սահմանադրական իրավունքի միջազգային պրակտիկայում, այնպես էլ մեր երկրում պետական իշխանության մարմնի իրավագործությունը պայմանավորվում է նրա կողմից գործառնական իրավասության իրացման կարողունակությամբ: Դա իր հերթին պայմանավորվում է քվորումի առկայությամբ: Օրինակ՝ «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՏՏ օրենքի 49-րդ հոդվածի 2-րդ մասով սահմանված է, որ «Նախագահողը, նշանակված ժամին հավաստիանալով, որ նիստն իրավագործ է, բացում է այն եւ հայտարարում դատաքննության ենթակա գործը»: Տվյալ պարագայում նիստի իրավագործությունն անմիջականորեն պայմանավորված է քննության առարկա հարցով գործը քննելու եւ որոշում կայացնելու համար անհրաժեշտ քվորումի առկայությամբ:

«Քվորում» եզրույթը լատիներեն ծագում ունի /quorum praesentia sufficit/ եւ բառացի նշանակում է «որոնց ներկայությունը բավարար է»: Ներկայացուցչական մարմնի պարագայում **բավարար է այն ներկայությունը**, որի դեպքում տվյալ մարմինն իր սահմանադրաիրավական կարգավիճակին համապատասխան գործունեություն իրականացնելու իրավասություն կունենա: **Քվորումի առկայությունն է տվյալ մարմնի իրավագործության վկայությունը եւ գործառույթների իրացման իրավազափության երաշխիքը**: Քվորումն է այն չափորոշիչը, որը սահմանված թվով պարզամավորների առկայությանը տալիս է գործառնական բնույթի որակական բնութագրիչ՝ ճանաչելով այն որպես Ազգային ժողով:

Որքանով է ՏՏ Սահմանադրությունը ՏՏ Ազգային ժողովի գործունեության առնչությամբ ամրագրել օրենսդիր մարմնի իրավագործության սահմանները: ՏՏ սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ այդ հարցն սրացել է հստակ ու ամբողջական պատասխան: Այն արտահայտված է ՏՏ Սահմանադրության 71-րդ հոդվածում, համաձայն որի՝ «Օրենքները եւ Ազգային ժողովի որոշումները, բացառությամբ Սահմանադրությամբ նախատեսված դեպքերի, ընդունվում են քվեարկությանը մասնակցած պարզամավորների ձայների մեծամասնությամբ, եթե քվեարկությանը մասնակցել է պարզամավորների ընդհանուր թվի կեսից ավելին»:

Այս եւ վերջինիս հետ համակարգային առումով փոխկապակցված մի շարք այլ հոդվածներից բխում է, որ.

ա/ ՏՏ Սահմանադրությունը ՏՏ Ազգային ժողովի համար **սահմանում է քվորումի ընդհանուր կանոն** եւ դրանից բացառություններ՝ Սահմանադրությամբ նախատեսված դեպքերում /մասնավորապես՝ 72-րդ հոդվածի 1-ին մաս, 74-րդ

հողված, 79-րդ հողվածի 1-ին մաս, 83.1-րդ հողվածի 1-ին մաս, 84-րդ հողվածի 1-ին մաս եւ այլն/,

բ/ փարբերակվում են նիստի իրավագործության եւ որոշում կայացնելու (օրենք ընդունելու) իրավագործության փոխկապակցված ինստիտուտները: Ազգային ժողովը կարող է ընդունել օրենք կամ որոշում քվեարկությանը մասնակցած պարզամավորների ձայների մեծամասնությամբ, բայց պայմանով, որ այդ նիստն իրավագոր լինի ճանաչվելու որպես օրենսդիր իշխանության մարմնի նիստ: Իսկ դա առկա է այն դեպքում, երբ քվեարկությանը մասնակցել է պարզամավորների ընդհանուր թվի կեսից ավելին: **Քացառությամբ ՆՏ Սահմանադրությամբ նախատեսված առանձին դեպքերի, պարզամավորների ընդհանուր թվի կեսից ավելիի առկայությունն է ՆՏ Ազգային ժողովի իրավագործության սահմանը:** Դրանից պակաս պարզամավորների որեւէ այլ թվի պարագայում, ըստ ՆՏ Սահմանադրության, Ազգային ժողովը՝ որպես օրենսդիր իշխանություն իրականացնող մարմին, հանդես գալու իրավագործություն չի կարող ունենալ,

գ/ ՆՏ Սահմանադրության 71-րդ հոդվածը համակարգային առումով թղթակցում է նաեւ Սահմանադրության 74.1-րդ հոդվածի հետ, որում անդրադարձ է կատարվում օրենսդիր մարմնի անգործության այնպիսի դրսեւորումներին, որոնք վերջինիս արձակման հիմք կարող են հանդիսանալ: Նման անգործությունը, մասնավորապես, կարող է դրսեւորվել գործառույթն իրացնելու կամ որոշման կայացման համար անհրաժեշտ քվորում չապահովելու հետեւանքով: Տվյալ դեպքում քվորումը հանդես է գալիս որպես Ազգային ժողովի իրավագործության իրացման բնութագրիչ:

Քննության առարկայի շրջանակներում ուշադրության են արժանի նաեւ ՆՏ Սահմանադրության մի շարք այլ դրույթներ: Մասնավորապես, Սահմանադրության 62-րդ հոդվածը /4-րդ մաս/ սահմանում է, որ Ազգային ժողովի գործունեության կարգը սահմանվում է ոչ միայն Սահմանադրությամբ, **այլեւ Ազգային ժողովի կանոնակարգով**, որն օրենք է: Սա նշանակում է, որ սահմանադրական կանոնակարգման շրջանակներում **օրենսդիր մարմինն օժտվում է նաեւ որոշակի հայեցողությամբ՝ սահմանելու իր գործունեության կարգը:** Ինչ վերաբերում է Սահմանադրության 70-րդ հոդվածում պարզամավորների ընդհանուր թվի առնվազն մեկ երրորդի ամրագրմանը, ապա փյալ համապրեքարում հստակեցվում է ոչ թե Ազգային ժողովի գործունեության կարգը, այլ լուծվում է իրավասուբյեկտության խնդիր՝ պարզամավորների ընդհանուր թվի առնվազն մեկ երրորդին օժտելով Ազգային ժողովի արտահերթ նստաշրջանի կամ նիստի հրավիրում նախաձեռնելու իրավասությամբ:

Նման իրավասություն ունեն նաեւ Տանրապետության Նախագահը եւ կառավարությունը:

Սահմանադրական նման լուծումների շրջանակներում պարզամավորների, այդ թվում՝ պարզամավորական փոքրամասնության իրավունքների պաշտպանության սահմանադրական երաշխիքներ են հանդիսանում, մասնավորապես.

ա/ Ազգային ժողովի գործունեության երաշխավորումն իշխանությունների բաժանման եւ հավասարակշռման, իրավունքի գերակայության եւ ժողովրդաիշխանության ապահովման, իրավական եւ ժողովրդավարական պետության կայացման հիմնարար սկզբունքների հիման վրա,

բ/ մշտական հիմունքներով ու ազատ մանդատի հիման վրա պարզամավորի լիազորությունների կարարման երաշխավորումը,

գ/ Սահմանադրության 66-րդ հոդվածի հիման վրա պարզամավորի կարգավիճակին համապատասխան անձեռնմխելիության նախատեսումը,

դ/ պարզամավորների ընդհանուր թվի առնվազն մեկ երրորդին սահմանադրական սուբյեկտ ճանաչելը եւ վերջինիս Ազգային ժողովի արտահերթ նստաշրջան կամ նիստ գումարելու նախաձեռնությամբ օժտելը,

ե/ սահմանադրական մակարդակում Ազգային ժողովի պարզամավորի օրենսդրական նախաձեռնության իրավունքի ճանաչումը,

զ/ պարզամավորներին սահմանադրական իրավասությամբ օժտելը՝ կառավարությանն ուղղելու գրավոր եւ բանավոր հարցեր կամ խմբերի ու խմբակցությունների միջոցով հանդես գալու հարցապնդմամբ:

Նման պարագայում հիմնական խնդիրն այն է, թե այս երաշխիքներն ինչպես են օրենսդրորեն ապահովվում եւ իրացվում:

6. «Ազգային ժողովի կանոնակարգ» ՏՏ օրենքի՝ վեճի առարկա 44-րդ հոդվածի 4-րդ մասը, դիմողի կարծիքով, ինչպես նշվեց, խոչընդոտում է պարզամավորական փոքրամասնության՝ Սահմանադրությամբ երաշխավորված իրավունքի իրացումը, քանի որ այն պայմանավորվում է Ազգային ժողովի մեծամասնության կամքի կամ ցանկության այս կամ այն դրսեւորմամբ:

Սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ նման հետեւությունը բխում է ոչ թե փոխյալ օրենսդրական դրույթի իրավակարգավորման բուն էությունից, այլ պարզապես արտացոլում է խորհրդարանական գործունեության ձեւավորված պրակտիկան:

Ինչ վերաբերում է վեճի առարկա դրույթի սահմանադրաիրավական բովանդակությանը, ապա.

Նախ՝ փվյալ դրույթը **սահմանում է ընդհանուր կանոն** եւ վերաբերում է Ազգային ժողովի բոլոր նիստերին: Դա նկատի ունենալով՝ դիմողների կողմից հարց կարող էր բարձրացվել պարզամավորական փոքրամասնությանն առնչվող մասով լրացուցիչ իրավակարգավորման կամ իրավակարգավորման բացի հաղթահարման մասին, ինչն օրենսդիր մարմնի իրավասության շրջանակներում է,

Երկրորդ՝ ինչպես նշվեց, քվորումի ապահովումը փվյալ ինստիտուտի իրավագործության բնութագրիչն է եւ ՏՏ Սահմանադրության, մասնավորապես, 62, 67 եւ 71-րդ հոդվածների համաձայն քվեարկության ու դրան մասնակցելու միջոցով են իրացվում առանձին պարզամավորների ու օրենսդիր մարմնի գործառնական լիազորությունները,

Երրորդ՝ ՏՏ Սահմանադրությունը եւ «Ազգային ժողովի կանոնակարգ» ՏՏ օրենքը, այդ թվում՝ վերջինիս 5-րդ հոդվածը, **որեւէ պարզամավորի իրավունք չեն վերապահում անհարգելի բացակայել Ազգային ժողովի նիստերից, խուսափել մշտական հիմունքներով իր լիազորությունները կարարելու սահմանադրական պահանջից:** Ավելին, «Ազգային ժողովի կանոնակարգ» օրենքի 6-րդ հոդվածը **պարտավորեցնում է** պարզամավորին մասնակցել Ազգային ժողովի նիստերին՝ առանց որեւէ վերապահման,

չորրորդ՝ իրավական առումով անհիմն է Ազգային ժողովի նիստերից բացակայելը որպես «քաղաքական բոյկոտ» ներկայացնելը: «Ազգային ժողովի կանոնակարգ» ՏՏ օրենքը սահմանել է քվեարկությանը չմասնակցելու միայն երկու հնարավոր ինստիտուտ, երբ, մի դեպքում, օրենքով սահմանված կարգով, համաձայն փվյալ օրենքի 99-րդ հոդվածի 3-րդ մասի դ/ կետի, Ազգային ժողովի նիստում պարզամավորը հանդես է գալիս փվյալ քվեարկությանը մասնակցելուց հրաժարվելու մասին հայտարարությամբ, մյուս դեպքում՝ նույն հոդվածի 3-րդ մասի ե/ կետի հիմքով քվեարկությունից առաջ նման հայտարարությամբ հանդես է գալիս պարզամավորական խումբը կամ խմբակցությունը:

ՏՏ սահմանադրական դարարանն արձանագրում է, որ ՏՏ օրենսդրությունը քաղաքական դրդապարճառներով **Ազգային ժողովի նիստերին չմասնակցելու** որեւէ իրավական հիմք չի նախատեսում: Բացառությամբ Ազգային ժողովի նիստերից օրենքով նախատեսված հարգելի բացակայությունների սպառիչ ցանկի (ներառյալ՝ «Ազգային ժողովի կանոնակարգ» ՏՏ օրենքի 99-րդ հոդվածի 3-րդ մասի «դ» եւ «ե»

կերտերով նշված հիմքերով քվեարկությունից պարզամավորի բացակայությունը), մյուս բոլոր բացակայություններն անհարգելի են եւ ՏՏ Սահմանադրության 67-րդ հոդվածով սահմանված կարգով պետք է առաջացնեն համարժեք իրավական հետեւանքներ:

ՏՏ սահմանադրական դատարանը միաժամանակ արձանագրում է, որ խորհրդարանական փոքրամասնության իրավունքների պաշտպանության խնդիրն իրոք առկա է, սակայն այն պայմանավորված է ոչ թե վեճի առարկա դրույթով, այլ «Ազգային ժողովի կանոնակարգ» ՏՏ օրենքի 99-րդ հոդվածի 4-8-րդ մասերի իրավակարգավորումներով, որոնց ՏՏ սահմանադրական դատարանն անհրաժեշտ է համարում անդրադառնալ «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՏՏ օրենքի 68-րդ հոդվածի 9-րդ մասի պահանջներից ելնելով:

Սահմանադրական դատարանը նախ արձանագրում է, որ անկախ այն բանից, թե ՏՏ Սահմանադրության 70-րդ հոդվածում նախատեսված որ սուբյեկտի կողմից է նախաձեռնվել Ազգային ժողովի արտահերթ նստաշրջանի կամ նիստի գումարումը, «Ազգային ժողովի կանոնակարգ» ՏՏ օրենքի 6-րդ հոդվածի 1-ին մասի ա/ կետի պահանջներից ելնելով բոլոր պարզամավորները **պարտավոր են** մասնակցել Ազգային ժողովի նիստերին: Բացակայությունը կարող է հարգելի համարվել միայն օրենքով սահմանված կոնկրետ հիմքերի առկայության դեպքում: Այս սկզբունքից շեղվելու բոլոր դեպքերը կհանգեցնեն պարզամավորի ու օրենսդիր մարմնի անգործության՝ դրանից բխող համարժեք իրավական հետեւանքներով:

Ամբողջ խնդիրն այն է, թե ինչպիսին են այդ հետեւանքները եւ որքանով են դրանք երաշխավորում նաեւ պարզամավորական փոքրամասնության իրավունքների իրացումը: Օրենսդրական առկա կարգավորումների ուսումնասիրումը վկայում է, որ րեղ են գրել այնպիսի լուծումներ, որոնք ընդհուպ անիրագործելի են դարձնում ՏՏ Սահմանադրության 67-րդ հոդվածի ուղղակի գործողությունը՝ մեկ հերթական նստաշրջանի ընթացքում քվեարկությունների ավելի քան կեսից անհարգելի բացակայելու դեպքում պարզամավորի լիազորությունների **դադարման** վերաբերյալ: Գործնականում, անկախ հարգելի բացակայությունների վերաբերյալ օրենքով նախատեսված հիմքերից, վերջին հաշվով Ազգային ժողովին է «Ազգային ժողովի կանոնակարգ» ՏՏ օրենքի 99-րդ հոդվածով իրավասություն վերապահվում որոշումով լուծելու բացակայությունները հարգելի կամ անհարգելի համարելու հարցը, ինչն ըստ էության դառնում է պարզամավորական մեծամասնության կամաարտահայտումը: Նման պայմաններում մեծ վերապահումով կարելի է խոսել պարզամավորական փոք-

րամասնության իրավունքների պաշտպանվածության կամ Սահմանադրության 67-րդ հոդվածի վերոհիշյալ դրույթի ուղղակի գործողության մասին:

Սահմանադրական դատարանն արձանագրում է նաև, որ Կրկյալ իրավակարգավորումը հետևանք է ՆՆ Սահմանադրության 62 եւ 67-րդ հոդվածների միջև առերեսույթ անհամապատասխանության, ինչին դատարանն անհրաժեշտ է համարում անդրադառնալ՝ առկա սահմանադրաիրավական խնդրի արդյունավետ լուծումը գտնելու փեսանկյունից:

7. ՆՆ Սահմանադրության 62-րդ հոդվածը ոչ միայն ամրագրում է ՆՆ Ազգային ժողովի փեղն ու դերը պետական իշխանության համակարգում, այլև սահմանում է օրենսդիր իշխանության մարմնի գործունեության ընթացակարգային սահմանները: Վերջիններիս թվին են պատկանում նաև հարցերի այն շրջանակի որոշակիացումը, որոնց վերաբերյալ Ազգային ժողովն ընդունում է որոշումներ:

Վերոհիշյալ հոդվածում իրենց իրավական բնույթից ելնելով առկա են երկու փիպի իրավանորմեր՝ նյութական, որոնցով կանոնակարգվում են իրավահարաբերությունները, որոշակիացվում են օրենսդիր մարմնի իրավասության շրջանակները, երկրորդ՝ ընթացակարգային, որոնց միջոցով գործառույթի իրացման խնդիրն է լուծվում:

Եթե ՆՆ Սահմանադրության 62-րդ հոդվածում «Նայասպանի Նանրապետությունում օրենսդիր իշխանությունն իրականացնում է Ազգային ժողովը» դրույթը սահմանում է օրենսդիր մարմնի սահմանադրաիրավական կարգավիճակը, ապա որոշումներ ընդունելու իրավասության իրացման շրջանակի հստակեցումն առաջին հերթին Ազգային ժողովի գործունեության կանոնակարգման նպատակ է հետապնդում: Ընդ որում, Սահմանադրության 62-րդ հոդվածի 1-ին մասում թվարկված բոլոր հոդվածներով, բացառությամբ 67-րդ հոդվածի (առանձին քննարկման առարկա կարող է լինել նաև 74.1-րդ հոդվածը), նախատեսված են Ազգային ժողովի կոնկրետ լիազորություններ, որոնց իրացման ձեւ է սահմանված որոշման ընդունումը: Այդ մասին է վկայում Սահմանադրության 62-րդ հոդվածի 1-ին մասի սահմանադրաիրավական բովանդակության համադրումը 55-րդ հոդվածի 13-րդ եւ 14-րդ կետերի, 57, 59-րդ հոդվածների, 62-րդ հոդվածի 2-րդ մասի, 66, 69, 73, 74, 75, 77, 79-րդ հոդվածների, 80-րդ հոդվածի 2-րդ մասի, 81, 83, 83.1, 83.2, 83.3, 83.4, 84, 94.1-րդ հոդվածների, 101-րդ հոդվածի 1-ին մասի 2-րդ կետի, 103, 111 եւ 112-րդ հոդվածների

իրավակարգավորումների հետ: Վերջիններով հստակ սահմանված են Ազգային ժողովի լիազորությունները փվյալ իրավակարգավորման շրջանակներում:

Սահմանադրության 67-րդ հոդվածով ամբողջությամբ կանոնակարգված են հանրային բնույթի նյութաիրավական հարաբերություններ, սահմանված են այն բոլոր ու նաեւ սպառիչ դեպքերը, երբ **դադարում են** Ազգային ժողովի պարզամավորի լիազորությունները: Ընդ որում, այդ դեպքերը ներկայացվում են թվարկումով՝ առանց որեւէ առանձնահատուկ բնութագրիչների ու բացառությունների: Այս թվարկումների մեջ, թերեւս, առանձնահատուկ մոտեցում է պահանջում Սահմանադրության 65-րդ հոդվածին կարարվող հղումը, որը ենթադրում է, որ փվյալ դրույթի օրենսդրական իրացումը պետք է հստակ թղթակցի Սահմանադրության 65-րդ հոդվածի պահանջների կարարումն օրենսդրորեն երաշխավորելու հետ:

Ներկայացված համարեքստում ՆՏ Սահմանադրության 67-րդ հոդվածում ամրագրված **«դադարում» եզրույթը** սահմանադրաիրավական այն բնույթն ունի, որ հետեւանքն առաջանում է իրավունքի ուժով /ex jure/, **երբ առկա է փաստը:** Մասնավորապես, Ազգային ժողովի լիազորությունների ժամկետի ավարտը կամ Ազգային ժողովի արձակումն իրավունքի ուժով հանգեցնում է պարզամավորի լիազորությունների դադարման: Որեւէ որոշմամբ կամ նույնիսկ օրենքով սահմանադրական փվյալ նորմի գործողությունն արգելափակել հնարավոր չէ, քանի որ դա անմիջականորեն կհակասի Սահմանադրության 6-րդ հոդվածի /1-ին եւ 2-րդ մասեր/ պահանջներին:

Սահմանադրության 67-րդ հոդվածի սահմանադրաիրավական բովանդակությունից բխում է, որ նման մոտեցումը հավասարապես վերաբերում է նաեւ մեկ հերթական նախաշրջանի ընթացքում քվեարկությունների ավելի քան կեսից անհարգելի բացակայությանը եւ չի նախատեսվում լիազորությունների **դադարեցման** կոնկրետ իրավասություն:

Սահմանադրական փարբեր հոդվածների համադրված վերլուծության արդյունքում ՆՏ սահմանադրական դարարանը գտնում է, որ ստեղծված իրավիճակի հաղթահարման համար հիմք պետք է ընդունել սահմանադրական իրավունքի երկու հիմնարար սկզբունք:

Առաջին՝ Սահմանադրությունն ինքնաբավ է եւ փեքստային առերեսույթ անհամապարասխանությունները կարող են հաղթահարվել Սահմանադրության արժեքանության ու հիմնարար սկզբունքների վրա հենվելով: Տվյալ պարագայում եական է այն հանգամանքը, որ ՆՏ Սահմանադրության 67-րդ հոդվածի **անմիջական գործո-**

ղության ապահովումը, դրա համար անհրաժեշտ իրավական նախադրյալների ստեղծումը երկրում ժողովրդաիշխանության ամրապնդման, ներկայացուցչական ժողովրդավարության արդյունավետ իրացման, օրենսդիր իշխանության գործունակության ապահովման կարելուրագույն երաշխիքներից մեկն է:

Երկրորդ` իրավունքի ընթացակարգային նորմը չի կարող նյութական նորմի ամբողջական ու լիարժեք իրացման խոչընդոտ հանդիսանալ: Այս առումով ՏՏ Ազգային ժողովը Սահմանադրության 67-րդ հոդվածի պահանջների իրացման շրջանակներում վեճի առարկա դրույթի մասով կարող է միայն **«ի գիտություն ընդունել»** իրավական փաստի ու դրանից բխող հետևանքի առկայությունը, իրավասություն չունենալով քվեարկությամբ կասեցնել սահմանադրական նորմի գործողությունը եւ **«դադարում» եզրույթը գործնականում փոխակերպել «դադարեցում» եզրույթով**, երբ վերջինս ենթադրում է հստակ ու համարժեք լիազորության առկայություն: Դրա մասին է վկայում նաեւ ՏՏ Սահմանադրության 67-րդ հոդվածում, 55-րդ հոդվածի 10-րդ կետի 2-րդ պարբերության մեջ ու 83-րդ հոդվածի 3-րդ կետում **«դադարում» եւ «դադարեցում»** եզրույթների սահմանադրաիրավական բովանդակության համադրված վերլուծությունը: Ընդ որում, ՏՏ Սահմանադրության 62-րդ հոդվածը սահմանում է, որ «Ազգային ժողովի լիազորությունները սահմանվում են Սահմանադրությամբ»: Իսկ Սահմանադրությունը մեկ հերթական նստաշրջանի ընթացքում քվեարկությունների ավելի քան կեսից անհարգելի բացակայության պարագայում ՏՏ Ազգային ժողովին պարզամավորի լիազորությունների **դադարեցման** իրավասությամբ չի օժտել, այն էլ` որոշման միջոցով:

Ներելությունն այն է, որ «Ազգային ժողովի կանոնակարգ» ՏՏ օրենքի, մասնավորապես, 99-րդ հոդվածի 4-8-րդ մասերի դրույթները, Ազգային ժողովի պարզամավորի բացակայության քննարկման եւ **քվեարկությամբ** այն հարգելի կամ անհարգելի համարելու վերաբերյալ որոշում կայացնելու մասով, փոխում են սահմանադրական նորմի իրավական բովանդակությունը, **իրավունքի ուժով լիազորությունների դադարումը փոխակերպում են դրանց դադարեցման գործընթացի**: Եթե դադարման ինստիտուտի պարագայում երաշխավորվում են նաեւ խորհրդարանական փոքրամասնության իրավունքները, ապա դադարեցումը պայմանավորվում է խորհրդարանական մեծամասնության կամաարքահայրմամբ եւ ընդհուպ կորցնում է իր կանխարգելիչ նշանակությունը: ՏՏ Սահմանադրության 67-րդ հոդվածի պահանջներից ելնելով «Ազգային ժողովի կանոնակարգ» ՏՏ օրենքի 99-րդ հոդվածի 4-8-րդ

մասերը պետք է իրավակարգավորման այնպիսի հնարավորություն նախատեսեն, որի պայմաններում **օրենքով նախատեսված իրավաբանական նշանակություն ունեցող փաստը ընդունելով ի գիտություն՝** կազմվի արձանագրություն պարգամավորի **լիազորությունները՝ իրավունքի ուժով /ex jure/ դադարելու** վերաբերյալ:

Անհրաժեշտ է նաև «Ազգային ժողովի կանոնակարգ» ՆՏ օրենքի 6-րդ և 99-րդ հոդվածներում փոխհամաձայնեցված հաշվի առնել այն հանգամանքը, որ պարգամավորի բացակայությունը կարող է հարգելի համարվել **միայն օրենքով նախատեսված կոնկրետ հիմքերի առկայության դեպքում** ու կարգով, և այն չի կարող հայեցողական գնահատման արդյունք լինել: Սույն որոշման մեջ արտահայտված իրավական դիրքորոշումների շրջանակներում համապարասխան փոփոխությունների անհրաժեշտություն ունի նաև «Ազգային ժողովի կանոնակարգ» ՆՏ օրենքի 12-րդ հոդվածը:

Ելնելով գործի քննության արդյունքներից և ղեկավարվելով Նայասարանի Նանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 1-ին կետով, 101-րդ հոդվածի 1-ին մասի 3-րդ կետով, 102-րդ հոդվածով, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Նայասարանի Նանրապետության օրենքի 63, 64 և 68-րդ հոդվածներով, Նայասարանի Նանրապետության սահմանադրական դատարանը **Ո Ր Ո Շ Ե Ց.**

1. «Ազգային ժողովի կանոնակարգ» ՆՏ օրենքի 44-րդ հոդվածի 4-րդ մասը համապարասխանում է Նայասարանի Նանրապետության Սահմանադրությանը:

2. Սույն գործով վեճի առարկա դրույթի հետ համակարգային առումով փոխկապակցված «Ազգային ժողովի կանոնակարգ» ՆՏ օրենքի 99-րդ հոդվածի 4-8-րդ մասերի դրույթները, այն մասով, որով առկա ընթացակարգերը պարգամավորի «լիազորությունների դադարում» սահմանադրական ինստիտուտը գործնականում փոխակերպում են ՆՏ Ազգային ժողովի որոշմամբ նրա «լիազորությունների դադարեցման» ինստիտուտի, ճանաչել ՆՏ Սահմանադրության 67-րդ հոդվածին հակասող և անվավեր:

3. Նայաստանի Նանրապետության Սահմանադրության 102-րդ հոդվածի երկրորդ մասի համաձայն սույն որոշումը վերջնական է եւ ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից:

ՆԱԽԱԳԱՆՈՂ

Գ. ՆԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ

16 ապրիլի 2013 թվականի
ՍԴՈ-1081